

ВІДГУК

офіційного опонента – доктора філологічних наук, професора, декана Факультету філології ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника» Голода Романа Богдановича на дисертацію **Дрогомирецької Марти Миколаївни «Генетично-функціональні аспекти поетики («Повістки і ескізи з українського життя» Агатангела Кримського)»**, подану до захисту на здобуття наукового ступеня кандидата філологічних наук зі спеціальності 10.01.06 – теорія літератури

Актуальність теми дисертаційної роботи

Традиція львівської літературознавчої школи, до заснування якої причетні зокрема легендарні науковці Михайло Возняк та Іван Денисюк, зазвичай спрямовує вектор дисертаційного дослідження від вузько сформульованої теми до широких наукових горизонтів і відкриття нових дослідницьких перспектив. Однак обране авторкою реферованої роботи формулювання теми демонструє протилежний напрям вивчення: від намагання «обійняти необ'яте» у темі дисертації (потенційно з неї можна було б виокремити відразу декілька інших самостійних дисертаційних тем) – до звуження фокусу дослідницької оптики на дрібному сегменті, отій «краплині», у якій відображено «весь світ». Такою «краплиною» в аналізованому дослідженні є його об'єкт – збірка прозових творів Агатангела Кримського «Повістки і ескізи з українського життя». Саме до неї зводиться вся незорість поетикальних горизонтів (предмет дослідження), аби на конкретному практичному матеріалі виявити генетичні коди та функціональне призначення окремих елементів внутрішньої будови твору. Зрештою, пошуки оригінальних і, щонайважливіше, ефективних, дослідницьких методик – це теж одна із традиційних рис львівської літературознавчої школи, до якої належить і авторка дисертації – Марта Миколаївна Дрогомирецька.

Власне, у цьому методологічному підході проглядається інноваційний потенціал, що посилює слушно задекларовану авторкою дисертації актуальність теми – «вивчення крізь призму поетики художнього твору таких

взаємозв'язаних аспектів літературного процесу, як генеза і функціонування, спадкоємність і новація, творчість і рецепція, індивідуальний стиль і літературний напрям» (с.18).

Наукова новизна одержаних результатів

Із актуальності роботи постає її наукова новизна. Вона полягає, зокрема, у висвітленні генези і функції художнього твору в інтертекстуальному полі; у створенні теоретичної моделі поетики як динамічної структури, що функціонує на перетині діахронічної та синхронічної площин; у комплексному й системному осмисленні закономірностей історичних змін тематики, жанрової та стильової систем у часи антипозитивістського перелому; в окресленні ролі та статусу окремого літературного явища (усе ще малодослідженої прозової збірки Агатангела Кримського) в літературному процесі. Відрадно, що нові наукові горизонти дисертантка відкриває не в одновимірній теоретико-літературознавчій площині, а в тривимірному просторі теорії, історії та, наголосимо ще раз, методології науки про літературу.

Вважаємо, що в цілому елементи наукової новизни у дисертації сформульовані коректно, їх кваліфікаційні ознаки відповідають нормативним вимогам.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації

Ознайомлення з текстом дисертації М. М. Дрогомирецької дає підстави стверджувати, що її підхід до репрезентації та обґрунтування основних наукових положень і висновків дисертації відзначається достовірністю, аргументованістю і релевантністю. Робота має чітку й логічну структуру, оформлення наукового апарату загалом не викликає заперечень. Дисертантка слушно спирається в теоретико-методологічній площині на досвід у дослідженні поетики літературного твору представників класичного українського літературознавства (праці О. Потебні, І. Франка, О. Білецького, Д. Чижевського, І. Денисюка, Р. Гром'яка, М. Ільницького, Ю. Коваліва, Т. Салиги, М. Гнатюка, Н. Шумило), методологічні принципи феноменологічної естетики Р. Інгардена, діалогічної взаємодії читача з текстом

М. Бахтіна, літературної комунікації Р. Якобсона, рецептивної естетики В. Ізера, теорії інтертекстуальності Р. Барта тощо. У дисертації запропоновано цікаву поетикальну методологію аналізу генетичних і функціональних аспектів структури художнього твору.

Оцінка змісту та завершеності дисертації

У вступі вказано актуальність і новизну теми, коректно сформульовано мету дослідження, яка корелює з темою та конкретизується у завданнях, визначено дослідницькі методи, окреслено об'єкт і предмет роботи.

У першому розділі дисертації – «Художня структура і літературний процес: модель взаємодії» здійснено спробу виокремити генетичний і функціональний аспекти літературної рецепції, які б дали можливість розглянути не лише історію твору до, а й після його публікації. М. Дрогомирецька цілком доречно розпочинає дослідження зі з'ясування понятійно-категоріального базису роботи. І хоч огляд теорій та методологій вказує радше на різнобій у тлумаченні науковцями ключових для роботи термінів і понять, все ж авторка небезуспішно намагається скласти цілісну картину системи основних терміноелементів, рухаючись шляхом від «інтерсуб'єктивного» до «об'єктивного».

Цікавими у цьому розділі є міркування дисертантки про те, що «новаторський літературний твір, що має художні якості, є не тільки об'єктом, а й суб'єктом – активним чинником літературних впливів» (с.31), а також її дефініція у зв'язку із цим поняття «дискурсивного вузла» як точки дотику генетичних і функціональних аспектів поетики, «перехрестя тематичних, жанрових, стильових інтертекстів у структурі актуального твору, які відсилають до претекстів та є сигналами посттекстів» (с.59).

Важливо, що навіть у цьому, всуціль теоретичному, розділі М. Дрогомирецька власні судження будує не на абстрактних «загальниках», а на конкретному ілюстративному матеріалі пасажів зі збірки Агатангела Кримського (с.40-43, 46-48, 53-55 тощо) та творів класиків української літератури – І. Нечуя-Левицького, Панаса Мирного, Б. Грінченка, В. Винниченка, М. Хвильового, В. Підмогильного, М. Куліша (с.60-66).

Аргументованими видаються висновки дисертантки про «циркулювання актуального твору в полі національної і світової літератури, коли, вступаючи в полілогічні стосунки з текстами, традиціями й кодами, він бере участь у розвитку її проблемно-тематичної, стильової, жанрової сфер» (с.72).

Другий розділ дисертації **«Модерністичний бунт на тлі літературної традиції (генетичні аспекти)»** присвячений вивченню передумов, детермінант, закономірностей і наслідків виникнення «в умовах міжгенераційного протистояння» «генетичного претексту, а також його трансформації в поетикальній структурі актуального тексту» (с.73).

Зокрема, у підрозділі 2.1 М. Дрогомирецька досліджує автобіографічні та літературні джерела появи збірки Агатангела Кримського «Повістки і ескізи...», намагаючись цю історико-літературознавчу проблему втримати у рамках теоретико-літературознавчого дискурсу. Частково дисертантці це вдається. Наприклад, завдяки доречним теоретико-літературознавчим коментарям до історії публікації зазначеної збірки, у яких авторка дисертації стверджує, що труднощі із публікацією прозових творів письменника, з одного боку, засвідчують, «як насторожено претекст культурної традиції сприймає новація», а з другого – що «новаторський твір здатний долати опір консервативного середовища, поступово змінюючи кордони між канонічним і «ненормальним», сакральним і профанним, традицією і новаторством» (с.75). Так само автобіографічний претекст, авторський метатекст, деякі паратекстові елементи авторка дисертації подає як важливий для розуміння творчої манери А. Кримського матеріал (с.76-84).

У підрозділі 2.2 М. Дрогомирецька розглядає проблему конфлікту літературних поколінь у світлі художнього експерименту. Драматургію зазначеного конфлікту створює різне сприйняття представниками традиційної та новаторської літературних генерацій права творчої особистості на експеримент. Творча напруга між «батьками» і «дітьми» в літературному процесі створює зазвичай сприятливе конкурентне середовище для пошуків шляхів подальшого розвитку літератури. Тож експеримент, без перебільшення, можна вважати своєрідним двигуном історії літературного процесу. У

реферованому підрозділі дисертантка створює теоретичну модель цього «двигуна». Відрадно, що М. Дрогомирецька не тільки ретельно описує «деталі», з яких складається індивідуальний експериментальний «механізм» А. Кримського («Батьківське право», «Перші дебюти...»), але й порівнює його «технічні характеристики» з аналогічними варіантами в Україні («науковий реалізм» Івана Франка) чи у Франції («Експериментальний роман» Еміля Золя). Особливо глибокий і скрупульозний компаративний аналіз творчості Івана Франка й Агатангела Кримського в контексті проблеми літературних «батьків і дітей» міститься у підрозділі 2.4, у якому зазначені письменники постають «представниками двох поколінь в одному дискурсі».

Об'єктивний підхід до проблеми, що вивчається, спонукав дисертантку солідаризуватися із науковцями, які відмовляються «від огульного звинувачення українського народництва у всіх мислимих і немислимих гріхах» (с.112), бо незважаючи на всю інноваційність літературних експериментів А. Кримського, народництво перебувало в діалектичному зв'язку з процесом інтенційної трансформації претексту (предмет дослідження підрозділу 2.3), а отже стало невід'ємною часткою тієї літературної традиції, без якої було би неможливим будь-яке новаторство.

У цілому 2 розділ роботи дає чітке розуміння внеску, який зробив збіркою «Повістки і ескізи з українського життя» А. Кримський в український літературний процес на рівні тематики, генерики, образної системи. Втілені у художню структуру збірки новачі не так заперечували здобутки попередніх поколінь літераторів, як творчо їх розвивали й модифікували.

У третьому розділі – **«Художня структура у функціональному архітексті: дискурси, жанри, стилі»** – М. Дрогомирецька зосереджує увагу на виявленні функціональних аспектів поетики актуального твору шляхом її проспективного зіставлення з посттекстом. При цьому дослідниця слушно враховує, що тематичний, жанровий і стильовий архітекст постійно оновлюється, а тому потребує історичної конкретизації (с.136). Розглядаючи будь-який твір не тільки як об'єкт, але і як суб'єкт літературного впливу, М. Дрогомирецька переконливо аргументує важливість вивчення діалогу між

традиційним читацьким досвідом та інноваційними пропозиціями актуального твору.

«Дискурсивними вузлами» в науковому тексті самої дисертантки (вкотре на матеріалі критичної рецепції аналізованої збірки А. Кримського) постають проблеми тексту у світлі посттексту (підрозділ 3.1); «дискурсу влади і влади дискурсу» (підрозділ 3.2); психологічних аспектів і світоглядних перспектив (підрозділ 3.3); жанрових кодів і стильових тенденцій (підрозділ 3.4); міжособистісних взаємин із іншими творцями-новаторами (як-от М. Коцюбинським, В. Винниченком, М. Хвильовим) (підрозділи 3.5, 3.6).

Результати дослідження у третьому розділі логічно й аргументовано складаються в узагальнене твердження дисертантки про те, що «в українському модернізмі дебютна збірка А. Кримського започаткувала дискурс декадентства і «психопатології», «батьків і дітей», сприяла як жанровій фрагментаризації, так і інтеграції, різноспрямованим стильовим процесам неонатуралізму, неоромантизму, імпресіонізму» (с.217).

Позитивне враження у цьому розділі справляє вміння дисертантки відстоювати принципові, концептуально значущі позиції, її сміливість не погоджуватися з деякими твердженнями авторитетних дослідників, якщо вони розходяться з об'єктивністю в оцінках тих чи тих явищ і подій літературного процесу. Йдеться, наприклад, про критику «хиткої й непереконаливої надінтерпретаційної конструкції» С. Павличко, спрямованої на доведення суб'єктивної тези про «зв'язок поезики А. Кримського з особою митця, зокрема з його немовбито прихованою і неусвідомленою гомосексуальністю» (с.149); або про спростування «надто звуженого» твердження Т. Гундорової стосовно постанови декадентської свідомості в українській літературі на основі комплексу «плебейства». Останнє твердження, як справедливо зауважує авторка дисертації, «не в'яжеться однозначно ані з творчістю А. Кримського, ані з «Блакитною трояндою» Лесі Українки, «Зів'ялим листям» І. Франка, творами Г. Хоткевича, О. Плюща, М. Вороного» (с.171).

У цілому наскрізне зосередження дисертантки на визначеній меті та завданнях дозволило сформулювати логічні, сцієнтистськи коректні та

обґрунтовані висновки, що дає підстави вважати дисертацію завершеною, самостійною науковою роботою.

Дискусійні положення та зауваження

Попри загалом позитивні враження від роботи, дозволимо собі звернути увагу на деякі дискусійні положення та висловити певні зауваження і побажання.

1. Передусім хотілось би довідатись у дисертантки, чому дослідження, вочевидь виконане на перетині теорії та історії літератури, формально все ж розглядається у площині теоретико-літературознавчій. На наш погляд, у вступі не зайвим було б детальніше обґрунтувати цей вибір. Важливість такого обґрунтування особливо актуалізувалася б у 2 розділі роботи, присутність у якому стрижневої діахронічної домінанти підкреслює сама дослідниця, стверджуючи на початку підрозділу 2.1: «Історія появи творів, що увійшли до збірки «Повістки і ескізи...», та самої книжки засвідчує автобіографічний і культурно-історичний претекст, показуючи, крізь які тенета усталених естетичних канонів і політичних упереджень довелося прозі А. Кримського пробиватися до читача» (с.73).

2. З огляду на великий обсяг ілюстративного матеріалу зі збірки прозових творів А. Кримського, яким дисертантка підтверджує ті чи ті положення роботи, видається доцільним додати до арсеналу застосованих у праці методів ще й герменевтику. Тим більше, що про вдале застосування цього методу стосовно інтерпретації творів письменника з позицій «філософії життя» Миколою Євшаном згадує сама дисертантка (с.27). Зауваження особливо актуальне щодо 2 розділу роботи, у якому переповідання сюжетів окремих творів А. Кримського подекуди загрожує поставити під сумнів теоретико-літературознавчу спрямованість дослідження. Так само у переліку застосованих у роботі методів слід було задекларувати й біографічний, оскільки постфактум він у дисертації присутній.

3. Пишучи у підрозділі 2.2 про «конфлікт поколінь у світлі художнього експерименту», і подаючи цей конфлікт на широкому тлі тенденцій у національному і світовому літературних процесах, М. Дрогомирецька

обмежилася лише короткою згадкою про основного теоретика і художнього практика російського нігілізму і проблеми «батьків і дітей» І. Тургенева (с.85). Глибший аналіз впливів останнього на еволюцію естетичної свідомості А. Кримського був би цікавим і з огляду на те, що український письменник, як стверджує сама дисертантка, в шкільні роки зачитувався Тургеневим, і через те, що росіянин був дуже тісно пов'язаний із французькими письменниками-натуралістами, друзями і послідовниками Е. Золя, автора «Експериментального роману».

4. Дещо некоректним і недостатньо доказовим видається твердження дисертантки про те, що «прихильники традиційного напрямку переважно намагалися відмежувати А. Кримського від модернізму й перетягнути його на свій бік» (с.145). Непереконливість тези полягає у покликанні на приклад одного лише «традиційника» С. Єфремова, у невизначеності самого поняття «традиційний напрям» та у відсутності чіткої демонстрації механізмів такого «перетягування».

5. Трапляються у роботі й незначні мовні огріхи та помилки набору. Загалом їхня чисельність не перевищує норм допустимого, хоч окремі з них суттєво змінюють інформаційний фактаж, як-от хронологічна помилка на с.197: «У процесах оновлення кінця ХХ ст. присутній і натуралізм, який змінювався у прозі А. Кримського...» (мало би бути «кінця ХІХ ст.»).

Загалом, висловлені зауваження, не ставлять під сумнів отримані наукові результати, хоча можуть служити стимулом для подальшої наукової роботи дисертантки.

Загальний висновок

Дисертаційна робота М. Дрогомирецької поглиблює існуючі уявлення про поетику як систему літературних феноменів. Дисертантці вдається дослідити генетично-функціональні аспекти поетики на конкретному матеріалі збірки прозових творів А. Кримського, що додає в цілому теоретико-літературознавчому дослідженню ще й історико-літературознавчої та методологічної значущості. Дисертація є завершеною, самостійно підготовленою кваліфікаційною науковою працею, достатньо апробованою

відповідно до сучасних вимог. Її основні положення ідентично відображено в авторефераті.

Вважаємо, що дисертаційна робота на тему **«Генетично-функціональні аспекти поетики («Повістки і ескізи з українського життя» Агатангела Кримського)»**, представлена на здобуття наукового ступеня кандидата філологічних наук, відповідає вимогам постанови Кабінету Міністрів України від 24.07.2013 р. №567 «Про затвердження Порядку присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника», зі змінами, внесеними згідно з постановою Кабінету Міністрів України № 656 від 19.08.2015 р., на підставі чого її авторка – Дрогомирецька Марта Миколаївна – заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата філологічних наук за спеціальністю 10.01.06 – теорія літератури.

Офіційний опонент – доктор філологічних наук,
професор, декан Факультету філології
ДВНЗ «Прикарпатський національний
університет імені Василя Стефаника»

Р. Б. Голод

Р.Б. Голод
11 18